

Martā pirms 50 gadiem

25. martā jau būs pagājuši piecdesmit gadi kopš tās dienas, kad padomju vara Latvijā kārtējo reizi parādīja savu represiju spēku. Simti un tūkstoši «nevēlamo» tika izsūtīti uz Sibīriju. Viņu vidū bija arī Rudzātu pagasta iedzīvotājs Jānis Būmanis.

Kopš aiziešanas pensijā viņš jau vairākus gadus nodarbojas ar savas dzimtas (tajā abās okupācijas cietušas 18 ģimenes jeb 81 cilvēks, no kuriem vācu frontē krituši 3, bet Krievijas nometnēs un izsūtījumā miris 21) un dzimtā pagasta vēstures pētīšanu. Jānis Būmanis uzrakstījis četras grāmatas par pagasta vēsturi un pagasta ļaužu likteņiem. Ar viņa savāktajiem materiāliem «Novadnieks» lastējais daļēji jau iepazīstināja pagājušā gada vasarā. Nesen Būmaņa kungs viesojās redakcijā un dalījās atmiņās par četrdesmito gadu notikumiem, kuri krasi izmainīja Rudzātu pagasta cilvēku likteņus.

Dalīsimies atmiņās par 1949. gadu

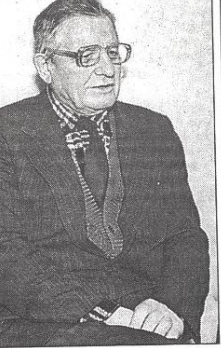
— Tagad to visu atcerēties ir ļoti grūti, tik daudz visa piedzīvots un pieredzēts. Atmiņas ir sāpīgas. Vienīgā cerība, ka ar laiku viss noskaidrosies un tiks salikts pa vietām.

māja toreiz tika iesaukti 390 cilvēki, no tiem frontē krita 8 procenti. Sarkanajā armijā iesauca 76, krita 35 procenti. Spaidu darbos uz Vāciju tikuši nosūtīti 76 pagasta iedzīvotāji, galvenokārt krievu veccilnieki. Latvijā no viņiem neatgriezās 1. Te gan jāpiebilst, ka uz Vāciju spaidu darbos nosūtītie salīdzinājumā ar tiem, kuri tika deportēti uz Krieviju, atradās privilģētā stāvoklī. Ik pēc gada viņi brauca atvaļinājumā uz Latviju, sūtīja paciņas ar apaviem un apģērbiem saviem piederīgajiem.

Jāsaka, ka padomju varas «labumus» Rudzātu pagasta iedzīvotāji tika izbaudījuši jau 1919. gadā, kad pagasta teritorijā pusgadu atradās frontes josla. Vecākie iedzīvotāji atceras, ka jau toreiz bijis daudz rekvizīciju, atsevišķi cilvēki apcietināti, spīdzināti un nošauti.

Arī 1941. gads sākās ar arestiem un izsūtīšanām. Arestēja vairāk nekā 40 pagasta iedzīvotājus: aizsargus, skolotājus, lauksaimniekus. Pārsvārā tie bija sirmgalvji, bērni, sievietes. Viņu tāla ceļa galamērķis bija Kirovas apgabals, kur tie visi drausmīgos apstākļos gāja bojā. No toreiz izsūtītajiem atgriezās tikai skolotājs Aloīzs Vaiņods, kuru jau pēc pusgada atkal apcietināja un izsūtīja uz mūžu. Tomēr viņam vēlreiz laimējās atgriezties dzimtenē, lai apgultos uz mūža dienu savu senču kapsētā.

Sievietes un bērnus deportēja arī uz Krasnojarskas apgabalu, kur viņi strādāja kolhozos un zvejnieku arteļos. Vairākas sievietes 1948. gadā pat tika apbalvotas ar medaļu «Par varonīgu darbu Lielajā Tēvijas karā 1941.-1945. gados». Vai tas nebija izsmieklis un cinisms? Tikai 1956. gadā tika izdots PSRS Augstākās Padomes dekrēts, kurš noteica skolotāju un karavīru ģimeņu noņemšanu no specuzskaites. Taču lielākā daļa ģimeņu tika atbrīvotas tikai pēc vairākiem gadiem. Bez tam daļai atbrīvoto sieviešu un jau pieaugušo bērnu

bija jāparakstās, ka viņi neatgriezīsies dzimtajās vietās un nepasīs kompensāciju par atņemto ģimenes īpašumu.

Jau tūlīt pēc «atbrīvošanas» 1944. gada augustā pagastā sākās aresti. Pavisam tika arestēti vairāk nekā 170 iedzīvotāji, kurus spīdzināja un pratināja gan tepat Latvijā, gan Krievijas nometnēs, kur daudzi no viņiem aizgāja bojā pat nesagaidot sevišķās apspriedes lēmumus. Lielākā daļa tika notiesāti aizmuguriski pēc KPFSR Kriminālkodeksa 58. panta — par dzimtenes nodevību — pēc safabricētiem un apmelojošiem dokumentiem. Arhīvu materiāli rāda daudz padomju varas pakalpiņu un ziņotāju apmelojošās un nepatiesās liecības, kuras čekisti izmantojuši arestēto «vainas» pierādīšanai.

1949. gada deportācijā no Rudzātu pagasta bija paredzēts izsūtīt 199 cilvēkus no

šos sameklēja gan Latvijā, gan citās toreizējās padomju republikās. Ka kulaki no Rudzātu pagasta tika izsūtītas 12 ģimenes, pārējās — kā nacionālistu ģimenes, tas ir, nacionālo partizānu atbalstāji vai nacionāli domājošie.

Vairākas pagasta sievietes ceļā uz Sibīriju dzemdējušas bērnus, kuri bijuši nedzīvi vai arī drīz pēc dzemdībām miruši necilvēcīgos apstākļos. Atceros, ka 1950. gada februārī Asino stacijā redzēju divas no pārdzīvotā prātā sajukušas sievietes. Viena no tām bija mana tēva māsiņa Māra Eriņa, otra — kāda jauna sieviete, kuru nepazīnu. Viņa bija ļoti plāni ķerbusies, kājās gumijas galošas, lai gan ārā minus 40 grādi. Viņa lēca kājās un dziedāja operu ārijas, pēc tam histēriski raudāja. Abas nelaimīgās sievietes sargāja divi milīči.

Pirmie gadi izsūtījumā visiem bija ļoti smagi. Piemēram, Tomskas apgabala Pišķino Troickas rajonā kolhozā «1.Maijs» no 11 bērniem nomira 9. Bija arī vairāki bēgšanas gadījumi no šī paša rajona. Piemēram, Matilde Jurova izbēga no izsūtījuma un atgriezās dzimtajā vietā, kur viņu drīz apcietināja un atkal nosūtīja uz Sibīriju. Otrs gadījums bija, kad 14 gadus vecs zēns Adolfs Elists pameta izsūtījuma vietu un devās uz Latviju, mājup pa dzelzceļa sliečēm noejot vairāk nekā 140 kilometrus. Ceļā viņu aizturēja milicija.

Arhīvu materiālos čekistu ziņojumos minēts, ka Rudzātu pagasts bijis viens no bagātākajiem Latgalē. Tāpēc tajā esot maz vietējo aktīvistu un padomju varas atbalstītāju. Par Rudzātu jauniešiem rakstīts, ka tie «kā cilvēks, kas no tumsas iekļuvis spilgtā gaismā, neko uzreiz nerodz, tā rudzātieši kļuvuši tik neaktīvi».

Nākamajā publikācijā par Jāni Būmani varēšiet lasīt atmiņu ainus par izešanu 1949. gada martā, par izsūtījuma gadiem Krievijā.

L.Kirillova